

Навчально-дослідна програма
«КИЇВСЬКЕ ХРИСТІАНСТВО ТА УНІЙНА ТРАДИЦІЯ»

Український Католицький Університет
Гуманітарний факультет
Центр релігійної культури імені Ігоря Сковчиляса
Філософсько-богословський факультет

Книга підготовлена завдяки
дослідницькому гранту
Благодійного фонду «Повір у себе»

З благословення

Глави Української Греко-Католицької Церкви
Блаженнішого Святослава Шевчука

Видання здійснюється
у рамках публічного проекту
«Соборна Україна та Київська традиція»
за жертовної підтримки
українських меценатів

Іван Альмес

**ВІД МОЛИТВИ
ДО ОСВІТИ:
Історія читання
ченців Львівської єпархії
XVII–XVIII ст.**

Львів 2021

УДК 271.4(477.83-25)-773-789.17-9:[316.74:028]"16/17"
А 573

Наукові редактори: доктор істор. наук Ігор Сkochиляс
доктор істор. наук Максим Яременко

Рецензенти: доктор габілітований Беата Лоренс
доктор істор. наук Людмила Посохова
кандидат істор. наук Олег Дух

Рекомендовано до друку Вченою радою Гуманітарного факультету Українського католицького університету (засідання 8 грудня 2020 р., протокол № 7)

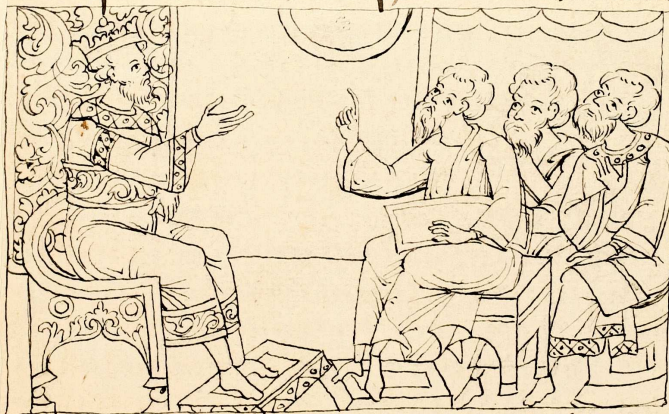
А 573 Іван Альмес. *Від молитви до освіти: Історія читання ченців Львівської єпархії XVII–XVIII ст.* Львів: Український католицький університет 2021. – 588 с. (Серія «Київське християнство», т. 26).
ISBN 978-617-7637-31-7

Монографія присвячена історії читання в чернечих обителях Львівської єпархії ранньомодерного часу, що була південно-західною частиною Київської митрополії, територією культурного обміну між латинськими Заходом і Північчю та православними Сходом і Півднем. У XVII ст. «споживання слова» залишалось інтегрованим у церковне правило та келійну молитву, виконуючи функції «духовної вправи». Із середини XVIII ст. у василіянській моделі освіченого благочестя, окрім богослужбового і трапезного, з'являється «медитаційне» читання, а там, де діяли чернечі студії, – і «шкільне». Василіяни намагалися внаормувати практики звернення до літератури за зразком латинських моделей *lectio librorum* – із чіткими вказівками, що, де й коли читати. Поширення однакової літератури в латинській Європі та Київській митрополії сприяло творенню єдиного «цивілізаційного простору», а можливо, опосередковано й утвердженню спільного християнського етосу на основі релігійної культури, однією зі складових якої і були читацькі практики монахів.

ISBN 978-617-7637-31-7

© Український католицький
університет, макет, 2021
© Іван Альмес, 2021

себѣ постави црѣ. въпрашаишицаи зѣла
 ёмоу тобѣ дѣти рождѣноу есопрота. ѡни
 много испытавшѣ глахъ, великоу ё
 моу вѣсти. богатство не махъ. и въшоу
 ёмоу вѣстивѣ, прѣкѣ есопрѣтовавшѣи.
 и не свѣдѣслобни се въ мнѣ вѣстѣ
 ра въ мѣрѣи. рѣи ко поуга къ ма свѣ
 здъ ма стѣнѣи, ѡ црѣю. поставшѣи и
 възрастнии родившѣи не допрѣта
 стѣи емоу. не въ стѣи црѣи ко вѣ ма
 вѣи мо, въдоу шѣи ни зрѣи моу, и въ мнѣ
 стѣи. ма и тобоу гонимѣ хрѣи ма не стѣи
 въ рѣи. прѣи стѣи есо вѣ соу. ма зѣи бо ма сѣ
 ма прѣи стѣи оного, и ма дѣ ма лѣ ма вѣи стѣи.

Виборѣ свѣдѣслобни се гѣи ко дрѣи ни ва
 лаа. не свѣдѣи ни ни стѣи не стѣи воу дѣи.
 ма къ ма стѣи ни ни стѣи ко зѣи стѣи. црѣ
 ма гѣи ко оу слышѣи ма стѣи ма стѣи ма стѣи
 ма стѣи ма стѣи ма стѣи. ма стѣи ма стѣи ма стѣи
 ма стѣи ма стѣи ма стѣи ма стѣи ма стѣи ма стѣи.

Ілюстрація з «Історії про Варлаама і Йоасафа»,
 рукописний список Крехівського монастиря.
 XVI ст.

ЗМІСТ

Перелік скорочень	9
Перелік ілюстрацій	11
ВСТУП	15
Розділ 1. КУЛЬТУРНА ІСТОРІЯ МОНАСТИРІВ	41
(Не)культурні місця	42
Історія читання	45
Джерела	54
Розділ 2. ЕПОХА МОНАСТИЦИЗМУ	65
Конфесійна доба	67
Реформи монашества Київської митрополії	75
Мовчання й освіта в монастирях	81
Розділ 3. МОНАСТИРСЬКІ КНИГОЗБІРНІ	97
Чернеча культура книги	98
Організація знання	110
Гроші, подарунки та переміщення книг	136
Розділ 4. ЛЕСТІО ORTHODOXORUM	161
Богослужбове читання	165
Келійне читання	169
Лектура аскета Йова (Княгиницького)	178
Книги архидиякона Партенія (Ломиковського)	184
Розділ 5. ЛЕСТІО BASILIANORUM	193
Конфесіоналізація по-василіянськи	194
Читацький канон	202
Освітня діяльність і книги	213

Професійне читання	229
Книги й ідеї Просвітництва	254
ВИСНОВКИ	267
ДОДАТКИ	
Додаток 1. Кількісні показники монастирських книгозбірень Львівської єпархії XVII–XVIII ст.	275
Додаток 2. Рукописні власницькі знаки василіян Руської провінції другої половини XVIII ст.	283
Додаток 3. Списки книг православних та унійних монастирів Львівської єпархії XVII–XVIII ст.	291
Summary	523
Бібліографія	529
Іменний покажчик	565
Географічний покажчик	579